

Tärähdyttävät sankarit New Yorkin maailmannäyttelyssä 1939 – Mieskuoro Finlandia kulttuuridiplomatian instrumenttina

New Yorkissa järjestettiin 30.4.1939–31.10.1940 maailmannäyttely, jonka teemana oli tulevaisuuden maailman rakentaminen. Näyttelyssä ihailtiin viimeisimpiä teknologioita keksintöjä, ja tarkoitus oli esitellä myös eri maiden kansoja ja kulttuurisaavutuksia eilen, tänään ja tulevaisuudessa. Toinen maailmansota syttyi vain neljä kuukautta avajaisten jälkeen, ja tulevaisuudesta tulikin aivan toisenlainen kuin oli ajateltu. Utopistinen teema vaihtui vuonna 1940 nostalgiseen, rauhaa ja vapautta korostavaan (Duranti 2006, 663). Maailmassa vallinneesta kireästä tilanteesta kertoi esimerkiksi se, että Kiina ja Saksa eivät osallistuneet maailmannäyttelyyn. Kiinan poisjättäytymisen syynä oli käynnissä ollut sota Japania vastaan. Hitlerin johtaman Saksan vetäytymiseen näyttelystä vaikuttivat Yhdysvaltojen kielto myydä maahan heliumia sekä Saksan liian suurelliset suunnitelmat paviljongin koon suhteen (Cull 1997, 340). Sen sijaan esimerkiksi Neuvostoliitolla, Italialla, Tšekkoslovakialla ja Puolalla oli näyttelyssä omat paviljonkinsa.

Suomi osallistui maailmannäyttelyyn iskulauseella ”Finland – the country of freedom and democratic spirit”. Tällä haluttiin painottaa maan vapautta ja puolueettomuutta kiristyneessä maailmantilanteessa. Suomalaiset halusivat korostaa kuulumistaan länsimaisiin, demokraattisiin kansoihin, ja Suomen maailmannäyttelyn osaston sisältö sekä tapahtumat pyrittiin yhdistämään mottoon (mm. *Uusi Suomi* 14.5.1939). Paviljongin suunnitellut arkkitehtipariskunta Aino ja Alvar Aalto korostivat erityisesti puuta ja sen käyttöä, mikä näkyi myös Suomen osaston nimessä ”A Symphony in Wood”. Suomi pyrki maailmannäyttelyssä esittäytymään taloudellisessa mielessä puunjalostusteollisuuden maana, mutta tavoitteena oli lisäksi tarjota yleiskuvaa nuoresta valtiosta ja sen väestöstä (Paasivirta 1962, 72). Suomalaisen teollisuuden tuotteiden, Suomea kuvaavien valokuvien sekä lyhytfilmin ohella paviljongissa kuultiin myös taiteilijoiden esityksiä.

Suomen osaston avajaisissa 4.5.1939 esiintyi Mieskuoro Finlandia, joka oli perustettu varta vasten New Yorkin maailmannäyttelyssä esiintymistä sekä Pohjois-

Amerikkaan suuntautunutta matkaa varten.¹ Mieskuoro Finlandian puheenjohtaja ja ensimmäinen varajohtaja L. Arvi P. Poijärvi on muistellut, että yksi syy juuri Mieskuoro Finlandian esiintymiselle New Yorkin maailmannäyttelyssä oli tavoite erottautua joukosta näyttelyhumussa. Erottuiko kuoro todella näyttelyn muusta ohjelmatarjonnasta, siihen on vaikea vastata. Poijärven sanat kuoron matkakertomuksessa kuitenkin kuvaavat hyvin esiintymisen perimmäistä tarkoitusta sekä motiivia lähteä matkalle:

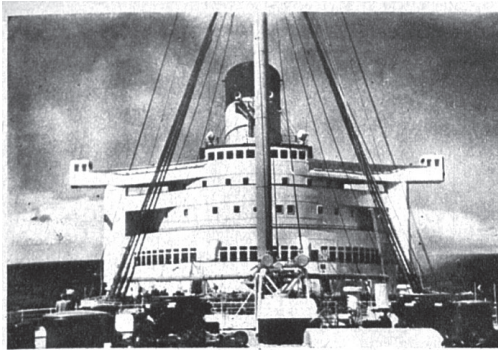
Ei riittänyt, että Suomesta lähetettiin tuolle meille varatulle paikalle esille pantavaksi tavaroita, tuotteita, kuvia ja diagrammoja. Maailmannäyttelyssä tuli olla jostain, joka tärähdyttäisi koko näyttelyä, joka saisi nimen Finland kulkemaan suusta suuhun kulovalkean tavoin. (Nikulainen ym. 1947, 19.)

Paikallinen radioyhtiö (National Broadcasting Company, New York) äänitti Mieskuoro Finlandian esiintymisen New Yorkin maailmannäyttelyn avajaisissa 4.5.1939, ja radiolähetys kuultiin myös Suomessa. Ennen paluumatkaansa kuoro piti myös konsertin maailmannäyttelyn suuressa konserttisalissa 6.5.1939. Maailmannäyttelyn esiintymisten lisäksi kuoro konsertoi Yhdysvalloissa ja Kanadassa varsinkin amerikansuomalaisten asuttamilla alueilla sekä meno- ja paluumatkallaan Lontoossa, Pariisissa ja Berliinissä. Kuoron taiteellisena johtajana toimi professori Heikki Klemetti, ja kuoron laulajat oli valittu useiden tiukkojen laulukokeiden perusteella. Kuoro tervehti matkalle lähtiessään ja siltä palatessaan Suomen tasavallan presidentti Kyösti Kalliota ja kuoroa oli saattamassa sekä vastaanottamassa Helsingin Eteläsatamassa tuhatpäinen joukko ihmisiä (Kuva 1).

Mieskuoro Finlandian Amerikan matka oli taloudellisestikin suuri hanke, ja tarvittavan matkakassan kerääminen oli luonnollisesti tärkein edellytys matkahankkeen toteuttamiselle. Kuoron matkabudjetti nousi kaikki kulut yhteen laskettuna hieman yli 2 300 000 markkaan, mikä on nykyrahassa mitattuna hieman yli 850 000 euroa (Suomen Pankin laskuri). Myös matkabudjetin suuruus kertoo Mieskuoro Finlandian hankkeen ainutlaatuisuudesta; tiedossani ei ole tämän budjetin ylittäneitä hankkeita suomalaisten kuorojen keskuudessa. Mieskuoro Finlandian matkahanketta seurattiin lehdistön lisäksi monissa eri radiolähetyksissä. Yleisradio välitti matkaan liittyviä esitelmiä, pakinoita, haastatteluja, vierailuja kuoron harjoituksissa sekä konserttien radiointeja. Matkaa muisteltiin niin kuorolaisten, valtiovallan kuin median toimesta vielä vuosikymmenienkin jälkeen. Näiden valossa matka sekä esiintyminen New Yorkin maailmannäyttelyssä näyttäytyy poliittisena, taiteellisena ja kulttuurillisena tekona, joka ei ollut mikään tavallinen kuoromatka.

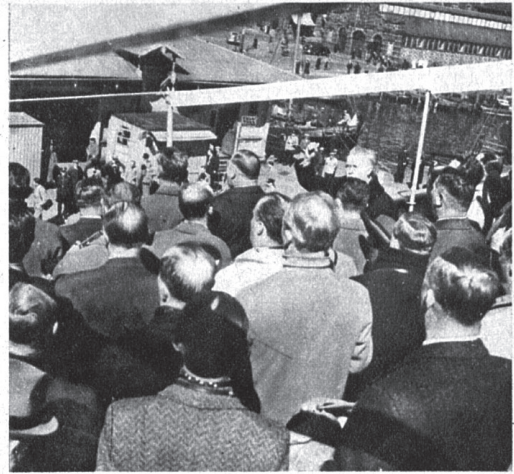
Mitä Mieskuoro Finlandian välityksellä haluttiin kertoa Suomesta New Yorkin maailmannäyttelyssä keväällä vuonna 1939? Miten kuoro perustettiin ja miten se

¹ Joissakin yhteyksissä Mieskuoro Finlandiasta on käytetty myös nimitystä Finlandia-kuoro. Selkeyden vuoksi käytän tässä artikkelissa kuorosta nimitystä Mieskuoro Finlandia.

LAULU KIERTÄÄ MAAILMAA

Maanantaina 19.15 pakinoi maist. P. I. Nikulainen laulukouros Finlandian matkasta Amerikkaan. Yllä: Queen Mary, jolla kuoro matkusti; oik.: »Terve Suomi maa» kajahtaa Helsingin rannassa.

Kuva 1. Myös kuoron jäsenet osallistuivat ohjelmantekoon. Radiopakinaa matkasta teki esimerkiksi kakkosbasso P. I. Nikulainen. (*Radiokuuntelija* 4.6.1939.)

toimi kohti matkansa tavoitetta sekä sen jälkeen?

Artikkelini sijoittuu metodeiltaan musiikin kulttuuriseen että historialliseen tutkimuskenttään. Haen tässä artikkelissa vastauksia edellä mainitsemiini kysymyksiin erityisesti käsitteen *kulttuuridiplomatia* kautta. Kulttuuridiplomatian oheiskäsitteinä näen *kulttuuripropagandan* sekä *maakuovan*. Taustoitan ja tarkastelen näitä käsitteitä käymällä läpi aikaisempien tutkimusten ohella maailmanpoliittisia tapahtumia 1930-luvun lopulla sekä kuoron toimintaa. Keskiössä ovat kuoron toiminta, matkan rahoitus ja esiintyminen maailmannäyttelyssä sekä näihin liittyvät lehtikirjoitukset ja radio-ohjelmat. Hyödyllisinä aineistolähteitä ovat toimineet myös matkalaisten muistelmät ja arkistomateriaalit. Tarkastelen Mieskuoro Finlandian esiintymistä New Yorkin maailmannäyttelyssä 1939 yhtenä yksittäistapauksena aiempien tutkimusten sekä muun kirjallisuuden tarjoamassa kontekstissa tekemällä ikään kuin syväporauksen tähän tutkittavaan kohteeseen. Pyrin loppuksi pukemaan sanoiksi, mitä Suomesta haluttiin viestittää muulle maailmalle ja suomalaisille itselleen mieskuorolaulun keinoin. Toivon tämän artikkelin tuovan lukijoilleen myös ennen julkaisematonta tietoa Mieskuoro Finlandian toiminnasta.

TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusaineistoni rungon muodostaa Mieskuoro Finlandian toimintaan liittyvä Kansalliskirjaston digitoitu sanomalehtiaineisto. Ensimmäiset havaintoni ovat marraskuun lopulta 1937, jolloin monet lehdet tiedottivat kuoron perustamisesta sekä siitä, että se oli lähdessä New Yorkin maailmannäyttelyyn 1939 (mm. *Helsingin Sa-*

nomat 24.11.1937). Tämän jälkeen lehdistö seurasi kuoron toimintaa ennen matkaa säännöllisesti, lehtien poliittisesta kannasta riippumatta. Matkan jälkeen lehdistä on löydettävissä vielä joitakin mainintoja, lähinnä mainoksia kuoron kokoontumisista matkan muisteluun liittyen. Mieskuoro Finlandian matkallaan tekemät äänitykset jäivät myös elämään radion ohjelmatietoihin vielä monien vuosien jälkeen.

Taustamateriaalina ovat toimineet myös radio-ohjelmat sekä matkamuistelma-kirja *Finlandia* (toim. Nikulainen ym. 1947), jossa käydään läpi kuoron perustaminen, harjoituskautsi, varsinainen matka ja sitä edeltävät lähtökonsertit, sekä esitellään kuoron johtohenkilöt ja matkan suojeelijat. Suuri osa kirjasta on varattu kuorolaisten kirjoittamille matkamuistoille ja valokuville. Kirjasta löytyy myös kuorolaisten esittelyjä, konserttiohjelmia sekä konserttien saamia arvosteluja.² Kansallisarkisto säilyttää muun muassa Mieskuoro Finlandian varajohtajan Arvi Poijärven matkamuistoja, jotka sisältävät mm. lehtileikkeitä, nuotteja, konserttiohjelmia ja kirjeitä. Keräämästäni aineistosta riittäisi varmasti analysointimahdollisuuksia laajemmallekin tutkimukselle, mutta tähän artikkeliin olen sisällyttänyt tutkimuskysymysten kannalta oleellisia seikkoja eli etsinyt tietoa, miten kuoron matkan tarkoituksesta sekä kuoron esiintymisistä, varsinkin maailmannäyttelyssä, on kirjoitettu ja puhuttu. Esimerkiksi Mieskuoro Finlandian äänitykset ansaitsisivat tulla tutkituksi tarkemmin, sillä monet kuoron esittämistä isänmaallissävytteisistä lauluista soivat Suomen radiolähetysissä varsinkin sota-aikana, oletettavasti kansalaisten mielentilaa kohottamassa sekä rintamalla kuolleiden läheisiä lohduttamassa.³

Tutkimusaineistoa läpi käydessäni kiinnitin huomiotani siihen, että kuoron matkamuistelmat julkaistiin vasta vuonna 1947 ilmeisestikin pian matkan jälkeen koitaneen sota-ajan vuoksi. Matkasta oli kirjan julkaisun ajankohtana kulunut siis jo kahdeksan vuotta, ja tämä on saattanut vaikuttaa joihinkin kuorolaisten muistoihin ja varsinkin siihen, minkälaisin sanoin matkasta jälkeensä kirjoitettiin. Oletan, että välissä käydyn sodan vuoksi isänmaallinen ote on joissakin kirjoituksissa painottunut jopa enemmän kuin mitä se olisi ollut välittömästi matkan jälkeen. Tosin on vaikea tietää, milloin kirjan tekstit on todellisuudessa kirjoitettu.

MAAILMANNÄYTTELYT, KULTTUURIDIPLOMATIA, MAAKUVA JA KULTTUURIPROPAGANDA

Maailmannäyttelyt ovat vuodesta 1851 lähtien toimineet kansallisten kulttuurien ikkunoina, joissa kukin maa on voinut esitellä niin teknologisia kuin kulttuurisia

² Mieskuoro Finlandian matkamuistelmien toimituskuntaan kuuluivat Pentti I. Nikulainen, Yrjö Vuorjoki, Runar Urbans, Väinö Kaukoranta, Ole Dahlberg ja Severi Saarinen. Urbansia lukuun ottamatta kaikki toimistuskunnan jäsenet olivat Mieskuoro Finlandian laulajia.

³ Käsitkseni perustuu Yleisradion ohjelmatietoihin, joista käy ilmi, että esim. Heikki Klemetin säveltämiä lauluja ”Terve, Suomeni maa” ja ”Oi kallis Suomenmaa” soitettiin radiolähetysissä säännöllisesti.

saavutuksiaan. Suomalainen kuorolaulu on kaikunut maailmannäyttelyissä jo ennen vuotta 1939, ja kaikuu edelleen. Taiteilijaryhmien, tässä tapauksessa kuorojen, roolia maailmannäyttelyissä on sanallistettu monin eri termein, joihin ovat lukeutuneet varsinkin *kulttuuridiplomatia*, *maakuva ja propaganda*. Taiteilijat on voitu nähdä omien maittensa edustajina, joiden tehtävä on ollut valistaa ja yleensä kertoa siitä, että nämä maat ovat olemassa ja tehdä omia maitaan muulle maailmalle tutuksi (Clerc ym. 2022, 288). Näyttelyihin on lähetetty jo ennen Suomen itsenäistymistä myönteistä maakuvaa (engl. *country image* tai *nation image*) luomaan esimerkiksi ylioppilaslaulajia (Klinge 2011, 86–87). Isänmaallisen propagandan kerrotaan olleen yksi vuonna 1900 perustetun Suomen Laulun tärkeimmistä perustamissyistä, ja kuoro konsertoi ulkomailla ahkerasti varsinkin 1900-luvun alkupuolella (Huttunen ym. 1950, 5–6). Suomen kulttuurista maakuvaa on siis jo pitkään luotu varsinkin mieskuorolaulun keinoin.

Maailmannäyttelyiden merkitystä Suomen maakuvan ja kulttuurisen identiteetin muodostumisessa ovat aiemmin tutkineet Kerstin Smeds (1996) ja Elina Melgin (2014). Smedsin tutkimus rajautuu Pariisiin maailmannäyttelyyn (1900), kun taas Melginin tutkimuksen aikajänne 1937–1952 kattaa myös Mieskuoro Finlandian muotoutumisen ja esiintymisen New Yorkin maailmannäyttelyssä (1939).

Koska termejä on niin runsaasti, pyrin tässä artikkelissa korostamaan Mieskuoro Finlandian matkan kulttuuridiplomaattista merkitystä. Näen Mieskuoro Finlandian toimimisen oman tutkimusaineistoni valossa esimerkkinä kulttuuridiplomatian keinoin toteutetusta maakuvan luomisesta, johon sisältyy myös kulttuuripropaganda eli maan mainostus sen kulttuuria välineenä käyttämällä. Maakuvan käsitteellä tarkoitetaan valtioista muodostettuja, verrattain vakiintuneita käsityksiä, kun taas kulttuuridiplomatiassa pyritään tekemään maan kulttuurista tunnettua ja suosittua muissa maissa sekä mahdollistamaan vuorovaikutusta eri maiden välillä. Maakuvaa ja kulttuuridiplomatiata on kuitenkin nimitetty ja ymmärretty kansainvälisesti ja eri vuosikymmeninä monin eri tavoin, esimerkiksi Nicholas Cull (2008) on sisällyttänyt kulttuuridiplomatian osaksi *julkisuusdiplomatiata*. Kulttuuridiplomatiata on jopa pidetty yhtenä keskeisimmistä kulttuurisen kylmän sodan ilmiöistä sekä sen tutkimuksen ulottuvuuksista. Pia Koivunen ja Simo Mikkonen (2022) ovat kirjoittaneet kylmän sodan aikakauteen liittyneestä niin kutsutusta kulttuurisesta kylmästä sodasta, jossa yhteiskuntajärjestelmät kamppailivat sotilaallisten ja taloudellisten kyvykkyyksien lisäksi myös arvoista, asenteista, uskomuksista ja maailmankuvista, tavoitteena vakuuttaa muu maailma oman yhteiskuntajärjestelmän paremmuudesta ja kestävydestä. Maakuvasta sekä omaa valtiota ja järjestelmää koskevan uutisoinnin hallinnasta tuli Koivusen ja Mikkosen mukaan kylmän sodan alkuvuosikymmeninä keskeinen osa diplomatiata. Kuten Gienow-Hecht on todennut, toiset maat ovat pyrkineet tiettyinä aikoina kulttuuridiplomatian keinoin yksisuuntaisempaan mielipiteiden vaikuttamiseen, kun taas toiset vastavuoroiseen kulttuurien väliseen kohtaamiseen (Gienow-Hecht 2010, 3–11).

Ei pidä myöskään unohtaa termiä propaganda, joka on saanut monia eri väretyksiä, aikakaudesta riippuen. Suomi panosti 1930-luvun lopulla maakuvan rakentamiseen ja viestintään, jota tehtiin tuolloin ulkoasiainministeriön sanomalehtiosaston toimesta oman aikansa terminologialla eli (*kulttuuri*)*propagandalla* (Melgin 2014, 20). Myös sanaa mainonta käytettiin propagandakäsitteen rinnalla. Tavoitteena oli erityisesti maan tunnetuksi tekeminen myönteisessä valossa, ja tässä tavoitteessa kulttuuri toimi hyvin. Ulkomaista lehdistöä varten valmistettiin tiedotusmateriaalia, kuten Suomea esitteleviä oppaita ja elokuvia. Myös Suomesta kertovia radioesitelmiä pyrittiin saamaan ulkomaiden tiedotusvälineisiin. Ulkoministeriön ensisijaisena tavoitteena oli saada mahdollisimman laajat joukot tietämään edes jotain Suomesta, ilman kohderyhmäajattelua. (Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 7.)

Suomeen oli perustettu vuonna 1937 Propagandaliitto, joka oli ensimmäinen organisaatio Suomessa. Propagandaliiton toiminnassa oli mukana kirjailijoita, journalisteja sekä mainostajia, ja alun perin sen tehtävä oli markkinoida maailmalle Suomen vuoden 1940 olympialaisia (Autio 2014, 40). Propagandaliiton ensimmäinen konkreettinen ulkomaan propagandaan liittyvä toimenpide liittyi kuitenkin juuri Mieskuoro Finlandian Amerikan-matkaan. Tiedotusvälineitä lähestyttiin kirjeitse ja kehoitettiin muokkaamaan julkista mielipidettä suosiolliseksi haastattelujen ja pakinoiden avulla (Propagandaliitto ry:n asevelikirje 19.12.1938 Untamo Utriolle, Untamo Utrion arkisto, Kansallisarkisto). Melginin mukaan journalistit olivat keskeisessä roolissa maakuvan viestinnässä, koska he päättivät, mitä tietoa kuulijoille ja lukijoille kerrottiin (Melgin 2014, 13–14).

Koen Joonas Pörstin ohella kiinnostavaksi sen seikan, että Suomessa propagandasta innostuttiin oppina vasta 1930-luvulla ja että käsite säilyi käytössä vielä 1950-luvulle asti synonyymina mainonnalle ja maakuvan rakentamiselle. Kiinnostavaksi tämän tekee muun muassa se, että yritysviestinnän pioneeri Edward Bernays luopui jo 1920-luvulla kielteisillä mielikuvilla ladatusta propagandan käsitteestä ja korvasi sen käsitteellä *public relations*. Myös ensimmäiset merkittävät propagandaa käsittelevät tutkimukset syntyivät 1920-luvulla, esimerkkinä Harold Lasswellin propagandatekniikkaa maailmansodassa käsittelevä teos (Pörsti 2017, 8, 26).

Tuoreimpia kulttuuripropagandaan liittyviä tutkimuksia on Susanna Waldén-Antikaisen artikkeli, jossa hän analysoi säveltäjä Yrjö Kilpiseen kytkeytyviä kansallissosialistisen Saksan sanomalehtiartikkeleita. Näistä käy ilmi, että artikkelit Kilpisestä eivät olleet pelkästään Kilpisen ja hänen musiikkinsa esittelyä, vaan osa kansallissosialistista kulttuuripropagandaa, jolla rakennettiin myös Saksan ja Suomen välistä yhteistä kansallista identiteettiä (Waldén-Antikainen 2022, 13, 37).

Melgin (2014, 220) on pohtinut omassa tutkimuksessaan kulttuuridiplomatian ja maapropagandan rajaviivoja käyttämällä käsitehistoriallista metodologiaa ja tullut johdopäätökseen, että molempia käsitteitä on käytetty maakuvan viestinnässä. Hän on tarkastellut väitöskirjassaan kulttuuripropagandaa ja kulttuurista vuorovaikutusta keskittymällä valtioon liittyviin organisaatioihin, yksityisiin yhdistyksiin ja muihin

toimijoihin, joilla oli valtioon liittyvä yhteys, kuten rahoitus. Näen rahoituksen tarkastelemisen oleellisena tämänkin artikkelin puitteissa, koska Mieskuoro Finlandian matkan rahoittamiseen osallistui myös Suomen valtio. Samoin jatkan Melginin (2014, 27) tutkimuksessaan esiin nostamaa pohdintaa, millaisena Suomi halusi tulla nähdyksi kulttuurinsa kautta.

Voin allekirjoittaa maailmannäyttelyiden roolin maakuvan luomistyössä sekä näyttelyissä esiintyvien taiteilijoiden kulttuuridiplomaattisen työn merkityksen myös omalta osaltani, koska olen saanut kuorolaulajana osallistua kahteen eri maailmannäyttelyyn. Vuonna 2000 lauloin Kamarikuoro Kampin Laulun riveissä Hannoverissa ja vuonna 2010 helsinkiläisen naiskuoro Philomelan jäsenenä Shanghaissa. Nämä molemmat maailmannäyttelyt antoivat suomalaiskuoroille mahdollisuuden esitellä oman maan kuorokirjallisuutta kansainväliselle yleisölle. Kokemusteni mukaan kulttuuri on edelleenkin keskeisessä asemassa maailmannäyttelyiden paviljongeissa, kun kukin maa haluaa esitellä saavutuksiaan mahdollisimman myönteisessä sekä erityislaatuudessa valossa. Jos esimerkiksi teollisuuden tuotteet saattavatkin muistuttaa eri puolilla maailmaan toisiaan, eri maiden musiikki sekä taiteilijat voivat kertoa niiden ominaispiirteistä jotain aivan eri tasolla. Jessica C. E. Gienow-Hecht (2009) onkin todennut, että musiikin herättämien tunteiden sekä artistien henkilökohtaisten kontaktien avulla on luotu jopa monia perinteisiä poliittisia keinoja kestävämpiä suhteita eri maiden välillä. Hän on nähnyt muusikot kulttuuriagentteina, jotka toimivat kansainvälisessä ja diplomaattisessa kontekstissa (Gienow-Hecht 2009, 5, 217).

NUOREN VALTION TALOUDELLISEN JA YHTEISKUNNALLISEN ILMAPIIRIN NOUSU 1930-LUVUN LOPULLA

Suomen taloudellinen kasvu oli 1930-luvun lopulla voimakasta (Virrankoski 2012, 347, 350). Maan poliittista elämää sävytti myös demokratian kehittyminen poliittisten ristiriitojen keskellä. Suomesta ei tullut Espanjan, Italian ja Saksan tavoin diktatuuria, vaikka radikaalit liikkeet, kuten Sinimustat, AKS ja IKL, saivat myös kannatusta. Arvet eivät kuitenkaan vuoden 1918 sodasta olleet vielä kaikilta osilta parantuneet ja vasemmisto haki keinoja selviytyä sodan jälkeen vallinneesta hajaannuksen tilasta. Kuoromusiikissakin oli eri tavoin asemoituvia keskusjärjestöjä. Suomen Työväen Musiikkiliitto oli perustettu Tampereella vuonna 1920, ja liitto oli järjestänyt omia musiikkijuhliaan, kun taas Suomen Kuoroliitto (nykyinen Sulasol) oli perustettu vuonna 1922 ja FSSMF (Finlands svenska sång- och musikförbund) vuonna 1929 suomenruotsalaisten kuorolaisten ja orkesterisoittajien harrastajamusiikkiliitoksi. Myös kieliriita sävytti 1930-lukua. Esimerkiksi kiistely Helsingin yliopiston opetuskielestä ratkesi vasta, kun vuonna 1937 säädettiin laki, jonka mukaan yliopiston kieli on enimmäkseen suomi, mutta viidentoista professuurin haltijat luennoivat ruotsiksi (Virtanen 2002, 140).

Oliko Mieskuoro Finlandian perustaminen suomenkielisistä ja ruotsinkielisistä laulajista esimerkki laulajien keskuudessa kenties vallinneesta konsensushengestä, tarpeesta luoda kansallista yksimielisyyttä? Oletan, että se on ollut hyvin mahdollista. Yhden viitteen tästä voi löytää kuoron matkamuielmista, jossa kerrotaan Heikki Klemetin kuoron johtajana olleen ”mies, joka kohoaisi korkealle yläpuolelle kaikkien tavallisten kuoronjohtajien ja jonka persoona yhdistäisi tulevan Amerikan-kuoron laulajat säätyyn, arvoon tai äidinkieleen katsomatta” (Nikulainen ym. 1947, 17). Yhteiskunnallisen sovinnon lämpimiin kannattajiin lukeutui myös vuonna 1937 presidentiksi valittu Kyösti Kallio, joka toimi Mieskuoro Finlandian matkan suojelijana. Pentti Virrankoski on myös todennut nationalismin toimineen nuoremman polven ratkaisuna vuoden 1918 sodasta toipumiseen: ”Vahvan valtion ja itsetietoisien kansallistunteen avulla piti eheyttämän sisällissodan runtelema maa” (Virrankoski 2012, 346, 361).

Taloudellisesti sekä yhteiskunnallisesti parantunut tilanne mahdollisti kuorolaisten unelmoinnin pitkästä ulkomaanmatkasta sekä sen lopullisen toteuttamisen. Mieskuoro Finlandian matkan valmistelut sekä itse matka osuivat kuitenkin maailmanpoliittisesti hyvin tulenarkaan sekä huolestuttavaan tilanteeseen. Saksa oli saanut Münchenissä 1938 tehdyn sopimuksen mukaan miehittää sudeetti-alueet eli saksankielisen väestön asuttamat alueet, jotka Itävalta oli menettänyt Tšekkoslovakialle 1. maailmansodan rauhanteossa, ja maaliskuussa 1939 se miehitti loputkin Tšekkoslovakiasta alusmaakseen. Neuvostoliitto puolestaan teki Suomelle vaatimuksia rajoista ja tukikohdista vedoten Saksan uhkaan 1930-luvun puolivälistä lähtien. Kun Saksa teki huhtikuun lopussa 1939 hyökkäämättömyyssopimusehdotuksen Pohjoismaille, Suomen asenne oli myönteinen, mutta Norja ja Ruotsi kieltäytyivät. Suomi ilmoitti toukokuussa 1939, että se ei kokenut Saksaa uhaksi. (Lähteenkorva 2003, 192.)

MIESKUORO FINLANDIAN TOIMINTA ENNEN MATKAA

Ajatus Amerikkaan suuntautuvasta kuoromatkasta oli kytynyt Suomessa jo aiemmin esimerkiksi Suomen Laulun jäsenten keskuudessa, mutta haaveet matkasta olivat kariutuneet muun muassa rahan puutteeseen. Keväällä 1936 jotkin Laulu-Miesten sekä Muntra Musikanterin laulajista kehittivät ideaa kahden kuoron yhteisestä matkasta, mutta asia raukesi tuolloin varsinkin johtajakysymykseen. Mieskuoro Finlandian matkamuielmista saa käsityksen, että varsinkaan Laulu-Miehet ei pitänyt Muntra Musikanterin aluksi esittämästä kahden johtajan mallista, jossa molemmista kuoroista valittaisiin tehtävään yksi johtaja. Miksi Laulu-Miehet ei innostunut ajatuksesta? Siitä historiikissa ei ole mainintaa. Ehkä taustalla kyti vielä myös kieliriita, jota Poijärvi ei enää matkahanketta vuonna 1947 muistellesaan halunnut korostaa (Nikulainen ym. 1947, 17). Kesällä 1936 kuorolaiset päätyi-

vät ajatukseen siitä, että matkakuorosta tehtäisiin itsenäinen korporaationsa ja sen johtajaksi kutsuttiin tuon ajan tunnetuin ja arvostetuin suomalainen kuoronjohtaja Heikki Klemetti. Aikakin oli hankkeelle otollinen. Suomella oli Yhdysvalloissa hyvä maine maana, ”joka maksaa velkansa” (Paasivirta 1962, 81–82). Suomi oli ainoa maa, joka oli myös 1930-luvun alun laman aikana jatkanut vanhojen lainojensa maksua Yhdysvalloille. Tuleva New Yorkin maailmannäyttely toimi myös hyvänä houkuttimena matkan suunnittelulle.⁴

Merkille pantavaa on, että Ylioppilaskunnan Laulajat, johtajanaan Martti Turunen, ehti Pohjois-Amerikkaan ensin. Kuoro oli matkallaan joulukuusta 1937 helmikuuhun 1938. Kuten Mieskuoro Finlandiankin matkalla, Jean Sibelius toimi suojelijana ja toimittaja Yrjö Sjöblom järjestäjänä. Mieskuoro Finlandian tapaan myös Ylioppilaskunnan Laulajat vieraili matkallaan amerikansuomalaisten asuttamalla alueilla, ja se pyysi matkalleen mukaan professori K. T. Jutilan Suomen valtion virallisena edustajana (Ruusuvuori 1939, 7–15). Mieskuoro Finlandia valmisteli omaa Amerikan-matkaansa siis osittain päällekkäin Ylioppilaskunnan Laulajien kanssa ja aloitti kirjeenvaihdon Amerikkaan kesällä 1936. Helmikuussa 1937 Mieskuoro Finlandian toimikunta lähetti kutsun saapua laulukokeisiin ”kaikille Laulu-Miesten, Muntra Musikanterin, Kalevan Laulajain ja S.S.:n (Svenska Sångare) jäsenille sekä useille muillekin ensiluokkaisiksi tunnetuille laulajille”. Koelaulut järjestettiin toukokuun lopussa ja lokakuun alussa. Myöhemminkin järjestettiin vielä pari täydentävää koelaulutilaisuutta Klemetin toivomuksesta. Kuoron laulajavalinnat oli tehty syksyyn 1938 mennessä. Kutsuja ei lähetetty esimerkiksi Ylioppilaskunnan Laulajille. Syynä tähän oletan olleen, että kyseinen matkahanke oli syntynyt nimenomaan edellä mainittujen kuorojen laulajien, opiskelijakuorolaisia vanhempien laulajien keskuudessa. Monilla kuoroon kutsutuista oli tosin aiempaa kokemusta Ylioppilaskunnan Laulajienkin rivissä laulamisesta. (Nikulainen ym. 1947, 18, 136–142.)

Koelaulujen perusteella kuorosta muotoutui 70-henkinen mieskuoro, jonka laulajien keski-ikä oli 37 vuotta. Kuoron laulajat olivat eri puolelta Suomea, kukin omien kuorojensa parhaimmistoa. Pääosa laulajista oli Helsingistä, mutta heitä tuli myös Viipurista, Turusta, Tampereelta, Vaasasta, Loviisasta ja Tornioista. Osaamistasosta kertoi muun muassa se, että jokainen laulajista oli toiminut myös solistisissa tehtävissä, ja se, että joukossa oli suuri määrä kuoronjohtajia. Laulajien joukossa oli ooppera- ja konserttilaulajia, laulunopettajia ja kanttoreita, kunnan ja valtion virkamiehiä, insinöörejä, pedagogeja, lääkäreitä ja yritysten johtajia. Varsinaisia työväenammattajeja en matkamuiistelmissa löytävässä laulajien listassa näe, mutta tämän saattaa selittää esimerkiksi se, ettei kutsua työväen edustajille edes lähetetty. Kuoroon oli haettu laulajia nimenomaan tunnettujen mieskuorojen keskuudesta ja usealla

⁴ Mm. L. Arvi P. Poijärvi oli mukana Mieskuoro Finlandian perustamisessa, ja hänen muistelmiaan on tallella myös puhutussa muodossa (8.9.1964 lähetetty radio-ohjelma ”Finlandia-kuoron Amerikan matka 25 vuotta sitten”, Yleisradion arkisto).

laulajista oli kokemusta myös sekakuoroissa laulamista sekä niiden johtamisesta. (Nikulainen ym. 1947, 5, 18, 136–142.)

Mieskuoro Finlandia kokoontui ensimmäistä kertaa kokoukseen sekä harjoitukseen 1.11.1937 Vanhan Ylioppilastalon musiikkisaliin. Lehdissä matkasuunnitelmista sekä kuoron perustamisesta tiedotettiin havaintojeni mukaan ensimmäistä kertaa 24.11.1937. Kuoron viralliseksi nimeksi tuli ensimmäisen kokoontumisen jälkeen Mieskuoro Finlandia, englanniksi *Finlandia Male Chorus* (mm. *Helsingin Sanomat* ja *Uusi Suomi* 24.11.1937). Kuoro harjoitteli säännöllisesti, pääkaupunkiseutulaiset laulajat viikoittain, ulkopaikkakuntalaisten liittyessä harjoitukseen kerran kuukaudessa viikonloppuisin. Ennen Amerikan matkaa harjoitustahti vielä tiivistyi, kuten esimerkiksi Carl-Erik Creutz muisteli radio-ohjelmassa 8.9.1964.

Vanhin radioarkistosta löytämäni kuoron toimintaan liittyvä tallenne on 23.5.1938 äänitetty professori, kapellimestari Georg Schnéevoigtin haastattelu, jossa hän esittää kehuva mielipiteensä kuorosta ja sen johtajasta:

Olen aivan varma siitä, että tämä Finlandia-kuoro kohoaa ylivoimaisesti kaikkein mahdollisten kilpailijainsa yläpuolelle. New Yorkin maailmannäyttelyyn menee Euroopasta monia kuoroja, ja ne kaikki lähetetään sinne hakemaan maalleen kunnia ja mainetta.

Edellä olevasta käy ilmi tarve hakea tukea matkahankkeelle ylistävien lausuntojen voimin ja että New Yorkin maailmannäyttelyyn oli lähdössä muitakin kuoroja. On kuitenkin ollut jokseenkin mahdotonta saada tietoa siitä, mitä muita kuoroja maailmannäyttelyssä lopulta esiintyi ja miten ne vertautuivat Mieskuoro Finlandian tasoon. Schnéevoigtin kommentista voi kuitenkin todentaa maailmannäyttelyiden merkityksen ja varsinkin pienen kansakunnan tarpeen erottautua myönteisessä valossa muiden joukosta, tässä tapauksessa kuoron taitojen turvin. Miksi kommentointi ajoittui juuri toukokuulle 1938? Arvelen sen johtuneen siitä, että Mieskuoro Finlandia oli saman kevään aikana perustanut oman tiedotusosastonsa, jonka tehtävänä oli kuoron tulevasta matkasta tiedottaminen pääasiassa lehdistön ja radio-ohjelmien välityksellä (Nikulainen ym. 1947, 125).

Kuoron laulun korkeasta tasosta saa hyvän käsityksen ainakin radio-ohjelmasta, joka on säilynyt Mieskuoro Finlandian harjoituksista Heikki Klemetin johdolla 15.9.1938. Harjoitusäänitteestä tehty 19 minuutin pituinen restauroitu versio antaa oivan esimerkin varsinkin kuoron vahvasta soinnista ja Klemetin työskentelystä kuoron kanssa Sibeliuksen säveltämän ”Terve kuu” -laulun parissa. Kuorossa on oopperakuoron kaltaista iskevyyttä, mutta samalla kamarikuoron kaltaista tarkkuutta. Kuoron laulussa on kuultavissa laaja dynaaminen skaala, ja varsinkin fortekohdat kuulostavat todella energisiltä. Kuoro laulaa dynaamisesti niin taidokkaasti, että tuon ajan mikrofonit eivät aivan pysty kuoron osaamistasoa kokonaisvaltaisesti toistamaan. Klemetti vaatii kuorolta varsinkin tarkkaa tekstin käyttöä, dynamiikkaa, laulun yhdenaikaisuutta sekä sävelpuhtautta. Hän jaksaa hioa teosta

loputtoman tuntuisesti, usein keskeyttäen, kuin äkseraten, kuitenkin huumoria unohtamatta.

Kuoron tulevaa matkaa ja ohjelmiston harjoittelua käsiteltiin myös radion ruotsinkielisissä ohjelmissa. Kaj Klingén 21.9.1938 toimittamassa ohjelmassa haastateltiin muun muassa Bengt Carlsonia, joka kertoi kuoron ohjelmistosta. Kuoron taloudesta vastaava (finansminister) Magnus Malmberg korosti kuoron edustavan koko Suomea. Klemetin kriittisestä, mutta hauskasta tavasta harjoittaa kuoroa annettiin esimerkiksi näyte Törnuddin kappaleessa ”Fridolin dansar”, jota Klemetti harjoitti ruotsiksi, tosin hän vaihtoi välillä harjoituskielen suomeksi. Klemetin harjoitustyyli pysyi hauskana ja sutkauttelevana myös ruotsin kielellä ja harjoituksista välittyy nykypäivänkin kuulijalle valtava energia.

Tärkeä etappi matkalle valmistauduttaessa oli ensimmäinen julkinen konsertti 19.11.1938 Helsingin yliopiston juhlasalissa. Kuoro sai konsertistaan ylistävän innostuneita arvosteluja, joissa korostettiin kuoron sekä sen esittämän ohjelmiston tärkeää tulevaa edustustehtävää (mm. *Helsingin Sanomat* 20.11.38). Ensikonsertti saavutti niin suuren suosion, että se loppuunmyytiin. Uusintakonsertti järjestettiin samassa paikassa 4.12.1938. Myös valtionjohto näki matkahankkeen merkityksellisenä, koska kuoro kutsuttiin esiintymään tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän vastaanotolla 6.12.1938.

Merkittävä muisto Mieskuoro Finlandian toiminnasta on 1.1.1939 tallennettu radiolähetys, joka jäi historialliseksi erityisesti siitä syystä, että Jean Sibelius johti lähetyksessä elämänsä viimeistä kertaa ja yli 20 vuoden tauon jälkeen omaa teostaan (*Andante festivo*). Mieskuoro Finlandian laulamana kuultiin Paciuksen ”Suomen laulu”, Sibeliuksen ”Metsämiehen laulu” ja Klemetin ”Oi kallis Suomenmaa”. Esitetyiksi valitut teokset edustivat suomalaisen mieskuorokirjallisuuden suosituimpia lauluja, isänmaallisuutta sekä Suomen luontoa. Lähetyksen välitti 243 Yhdysvaltojen ja 42 Kanadan radioasemaa. Lisäksi se levitettiin Yhdysvalloista lyhytaaltoteitse Etelä-Amerikkaan, Afrikkaan ja Australiaan. Suomi oli saanut aivan erityisen kunnian aloittaa uudenvuodenpäivän iltana esitysten sarjan, jonka maailmannäyttelyn järjestäjät ja kolme Yhdysvaltojen suurinta radioyhtiötä olivat yhdessä tilanneet. Suomalaisessa lehdistössä kuvailtiin, ehkäpä ajankohtaansa nähden ihan odotetusti, lähetyksen Amerikassa saamaa ihastunutta vastaanottoa. Lehtijutuissa huomioitiin myös lähetyksessä kuultua ulkoministeri Eljas Erkon puhe, jossa korostettiin Suomen ja Yhdysvaltojen välistä ystävyyttä sekä rauhan edistämisen tärkeyttä rauhatonmassa maailmassa (mm. *Helsingin Sanomat* 3.1.1939).

Mieskuoro Finlandian esiintymisistä yleisömäärältään suurimmaksi muodostui Suomessa toimivan amerikkalaisen Ford-yhtiön Messuhallissa 2.3.1939 kuoron hyväksi järjestämä konsertti, kuulijoina noin 4500 henkeä. Jäähvyäiskonsertit kuoro piti yliopiston juhlasalissa 11.3.1939 ja 23.3.1939. Kuoro esiintyi vielä muun muassa 2.4.1939 Helsingin yliopistossa Kuusinen Oy:n tilaamassa konsertissa ja 3.4.1939 Kansallisteatterissa Metsäviikon avajaisissa. Näillä kaikilla esiintymisillä kartutettiin

matkakassaa poliittisesti painostavassa tilanteessa. Maaliskuussa 1939 Neuvostoliitto teki yrityksiä saada turvallisuustakuut Suomen kanssa ehdottamalla Suomenlahden saarten vuokraamista Neuvostoliitolle tai vaihtamista Itä-Karjalasta saatavaan aluekorvaukseen. Neuvottelut päättyivät tuloksettomina, juuri kaksi päivää ennen Mieskuoro Finlandian lähtöä kalliille matkalleen.

MATKAN RAHOITUS

Kuten edellä on jo mainittu, Mieskuoro Finlandian matkabudjetti oli kokonaisuudessaan hieman yli 2 300 000 markkaan, mikä on nykyrahassa mitattuna noin 850 000 euroa (Suomen Pankin laskuri). Alun perin kuoro oli arvioinut budjetiksi 2 200 000 markkaa, joten alkuperäinen arvio piti melko hyvin paikkansa. Sen sijaan valtion apu jäi arvioitua pienemmäksi, kuoro kun oli suunnitellut saavansa valtiolta 800 000 markkaa, mutta tuki supistuikin 300 000 markkaan. Tarvittava rahamäärä saatiin kuitenkin kasaan muiden lahjoitusten turvin. Loppujen lopuksi kannatustilin tuotoksi tuli noin 1 800 000 markkaa, ja loput kuoron tilille kertyneistä rahoista oli konserttituloja (Nikulainen ym. 1947, 125–126).

Suomen valtion Mieskuoro Finlandialle lopulta myöntämä 300 000 markan apuraha (valtion vuoden 1938 budjetti oli n. 5,4 miljardia markkaa) hyväksyttiin eduskuntakäsittelyssä valtion talousarvion menojen lisäyksenä. Kuoro sai siis jännittää valtion lopullista päätöstä. Marraskuun alkupuolella 1938, juuri ennen kuoron ensimmäistä julkista konserttia 19.11.1938, oli monissa lehdissä julkistettu uutinen, jonka mukaan valtiovarainvaliokunta ehdottaa Mieskuoro Finlandian ”konsertti- ja kulttuuripropagandamatkan” valtionavustuksen hylättäväksi. Kuitenkin julkistettiin ”kokoomuspuolueeseen kuuluvien edustajien vastalauseessa” ehdotetun, että apuraha myönnettäisiin (mm. *Aamulehti* ja *Helsingin Sanomat* 18.11.1938). Lopullinen keskustelu sekä päätös avustuksesta tehtiin eduskunnan täysistunnossa 24.11.1938. Eduskunnan täysistunnon pöytäkirjasta ei käy ilmi puolueiden voimasuhteita lopullisessa äänestyksessä. Voi kuitenkin todeta, että Mieskuoro Finlandian Pohjois-Amerikan matkan arvo Suomen sekä sen kulttuurin mainostajana sekä hyvän maakuvan luomisessa tunnustettiin myös korkeilla valtionhallinnon tasoilla. Tämä käy ilmi myös 300 000 markan avustuksen myöntämistä ehdottaneen maalaisliiton edustajan Antti Kukkosen perusteluista, joissa hän vetosi matkan suureen kulttuurimainosarvoon. Keskustelu avustuksen myöntämisestä oli otsikoitu näyttävästi monessa lehdessä, puoluekannasta riippumatta (mm. *Forssan Lehti* ja *Helsingin Sanomat* 25.11.1938). Voi myös spekuloida, että yhtenä syynä myönteiseen avustuspäätökseen toimi Mieskuoro Finlandian konsertti eduskunnalle 22.11.1938 juuri ennen valtionavustuksen ratkaisua.

Lisärahoitusta kuoro haki hankkeelleen muun muassa henkilökohtaisten ja yritysten avustusten avulla, konserttien lipputulolla sekä järjestämällä arpajaiset, jota mainostettiin monissa lehdissä (Kuva 2).

KUORON OHJELMISTOA: FRIDOLIN

300,000

300,000:-
100,000:-
100,000:-
300,000:-
100,000:-
300,000:-
100,000:-

Päävoitot
3 kpl. 300,000 mk.
5 kpl. 100,000 mk.
10 kpl. 50,000 mk.
15 kpl. 20,000 mk.
30 kpl. 10,000 mk.
Sekä 19,760 muuta pienempää voittoa
Yht. 5,300,000..

YLEINEN FINANSSI OY

FINLANDIA-ARPAJAISET.
Helsinki, Aleksanterinkatu 19.

Lähetätkää minulle kpl. Finlandia-arpoja.

Mukana maksuksi mk. ja postikuluiksi 4 mk., sekä voittoaletteloa varten 2 mk. (Kirjekaaren sana: *Kuponki!*)

Nimi

Osoite
(Selvästi) Uusi Suomi 16/12

Arvonta helmik. 4 p.

Arpa 50 mk.

Suomi-propagandan hyväksi!
FINLANDIA ARPAJAISET

Mitköt ovat ylläolevat numerot? Vääläykää niistä rahsummista, jotka ovat Teidänkin saantimahdollisuuksienne rajoissa. Ostakaa Finlandia-arpa jo tänään! Kaapatkaa jokin noista summista itsellenne!

Voitot suurimmista 5.000 mk:n voittokäsi saakka ovat palkinto-obligatioita, pankki-ym. osakkeita, jotka voittaja itse saa valita ja vaihtaa samalla sopia niiden rahaksi muuttamisesta. 1.000 mk:n voitot palkinto-obligatioita. Muut voitot ovat ostokortteja.

Arpoja myyvät pankit, kirja- ja paperikaupat, useimmat osuusliikkeet y.m. Etlette saa näitä arpoja paikkakunnallenne, postittakaa oheinen kuponki!

Kuva 2. Arpajaismainoksesta käy hyvin ilmi, että matkaan haettiin rahoitusta maan mainetta korostaen. (Uusi Suomi 16.12.1938.)

Kuoro haki matkaansa apurahaa myös monilta suomalaisilta kaupungeilta matkalla jaettavaa mainoslehtistä varten. Kyseistä lehteä jaettiin matkalla konserttiyleisöille, ja siinä esiteltiin Suomen luontoa, kulttuuria ja nähtävyyksiä (mm. *Uusimaa* 20.10.1938). Suurimman avustuksen eli 50000 markkaa Suomen kunnista myönsi Helsinki, ehkäpä ihan odotetusti. Päätöksessä korostui matkalla jaettavan, Suomen sivistyselämää ja matkailulojoja kuvaavan lehden mainosarvo (mm. *Ajan Suunta* ja *Uusi Suomi* 5.1.1939).

Konserteista Ford-yhtiön Messuhallissa 2.3.1939 järjestämä oli taloudellisesti tuottoisin, ja rahaa kertyi kuorolle tilaisuudesta 74 672 markkaa. Ford-konsertti myös radioitiin (Mm. *Radiokuuntelija* nro 9 1939, 13). Miksi Ford rahoitti Mieskuoro Finlandian toimintaa näinkin tuntuvasti? Yhdeksi mahdolliseksi syyksi löysin, että kuoron riveissä lauloi ja sen hallituksessa toimi Fordilla työskennellyt Yrjö Saramo. Hän työskenteli Fordilla jakelupäällikkönä sotaan saakka. Merkille pantavaa on, että Ford-yhtiö toimi myös Ylioppilaskunnan Laulajien Amerikan-matkan sponsorina, ja kuoro pääsi Mieskuoro Finlandian tavoin matkallaan tutustumaan Fordin teollisuuslaitoksiin (Ruusuvuori 1939, 28–29). Todennäköisin syy on ollut automerkin mainonta potentiaalisille suomalaiskuluttajille, mikä todetaan myös kuoron matkamuiistelmissa. Potentiaaliin kuluttajiin lukeutuivat oletettavasti tämän lisäksi koulutetut ja eliittiin lukeutuvat kuorolaiset. Ford-konsertin ohjelmisto sisälsi niin suomen- kuin ruotsinkielisiä lauluja, ja juhlan tuntua lisäsivät Fordin toimitusjohtajan Magnus Rydmanin tervehdyspuhe sekä tavaratalo Stockmannin lahjoittaman Suomen lipun luovutus. Kaiken kaikkiaan konsertointi kerrytti kuoron matkakassaan noin 565 000 markkaa (Nikulainen ym. 1947, 25, 126).

Maaliskuussa 1939 uutisoitiin, että Mieskuoro Finlandia oli saanut sisäasianministeriöltä luvan ”yleisen rahankeräyksen toimeenpanemiseen koko maassa numeroituilla listoilla kuluvan maalisi- ja seuraavan huhtikuun kuluessa” (mm. *Aamulehti* 5.3.1939). Rahankeräyksen toimeenpaneminen vain joitakin viikkoja ennen kuoron matkaa sekä jotkin lehtikirjoitukset kuoron taloudellisista vaikeuksista viittaavat siihen, että matkarahasto ei ollut vielä kuukautta ennen matkalle lähtöä kertynyt kuoron toivomalla tavalla (mm. *Ylioppilaslehti* 18.3.1939, *Turun Sanomat* 2.4.1939). Loppujen lopuksi yhtään kuorolaista ei tarvinnut ”jättää rannalle” ja matkarahastoa kerryttivät vielä Pohjois-Amerikassa järjestetyt konsertitkin (Saarinen 1947, 126; Kuva 3).

Kuoron matkaa rahoittivat myös monet yksityiset henkilöt, joista presidentti Kyösti Kallio oli yksi näkyvimmistä. Kun kuoro ennen matkalle lähtöään kävi tervehdyskäynnillä presidentti Kyösti Kallion luona presidentinlinnassa, konsertti-matkan suojelija korosti puheessaan matkan isänmaallista tehtävää: ”Te ponnistatte voimanne osoittaaksenne edustavanne maata ja kansaa, joka tahtoo ja kykenee myös antamaan osansa taiteista herkimmän tulkintaan” (Nikulainen ym. 1947, 10).

Mieskuoro Finlandia

lähtee Amerikan-matkalleen tasan viikon kuluttua, tk. 8. pnä. Välttämättömästä matkakassasta puuttuu vielä n. 100,000:—, jonka kuoro toivoo saavansa ensi viikolla kokoon, ettei ketään tarvit-

se „jättää rannalle”. — Niille, jotka tahotoisivat vielä edes pienessä määrin osoittaa myötämielisyyttä kuoron matkaa kohtaan, mainitsemme, että Mieskuoro Finlandian osoite on Cygnaeuksenk. 16 ja puh. 91 423.

Kuva 3. Rahallisista vaikeuksista oivallisena esimerkkinä käy pilakuva, jossa osa kuorolaisista pelkää jäävänsä rannalle, Heikki Klemetin raapiessa päätään laivalla Yhdysvaltojen lippua kantaen. Suomen lippu liehuu laivan perässä ja se on näkyvästi myös kuorolaisten matkalaukujen kyljessä. (Kauppalehti 1.4.1939.)

MIESKUORO FINLANDIAN MATKA SEKÄ ESIINTYMINEN NEW YORKIN MAAILMANNÄYTTELYSSÄ

Mieskuoro Finlandia lähti suurelle matkalleen Helsingin Eteläsatamasta Aallotar-laivalla 8.4.1939. Matkallaan New Yorkiin kuoro konsertoi Lontoon Wigmore Hallissa ja teki äänityksiä äänilevyille sekä radioon. Lontoosta kuoro matkusti junalla Southamptoniin, josta se lähti merimatkalle Atlantin yli RMS Queen Maryllä. Kuoron ensiesiintyminen New Yorkissa tapahtui Carnegie Hallissa 21.4.1939 ylistävin arvosteluin (mm. *The New York Sun* 22.4.1939). Ennen esiintymistään New Yorkin maailmannäyttelyn Suomen osaston avajaisissa kuoro teki konserttikiertueen Yhdysvalloissa ja Kanadassa, varsinkin amerikansuomalaisten siirtolaisten alueilla. Kiertueen konserttipaikkakuntia olivat Boston, Montreal, Toronto, Detroit, Cleveland, Chicago, Pittsburgh, Washington, Worcester ja Chester. (L. A. Arvi Poijärven arkisto, Kansallisarkisto.)

Kuva 4. Mieskuoro Finlandian matkalle lähdön juhlava tunnelma pääsi esille myös lehdistössä. Valokuvista käy hyvin ilmi, että kuoroa saattamassa oli suuri yleisömäärä. (Suomen Kuvalehti 15.4.1939.)

Matkan tähtihetki koitti 4.5.1939, kun kuoro lauloi New Yorkin maailmannäyttelyssä Suomen paviljongin avajaisissa. Suomalainen lehdistö kutsui tilaisuutta erittäin onnistuneeksi (mm. *Aamulehti* 5.5.1939). Paikalle saapui myös lukuisia kutsuvieraita.⁵ Mieskuoro Finlandia lauloi paviljongin korokkeelta useita lauluja ”jotka edustava yleisö otti vastaan voimakkain suosionosoituksin”. Kuoron kerrottiin olleen ”suorastaan huippukunnossa” (*Uusi Suomi* 5.5.1939). Radioidussa tilaisuudessa kuultiin Heikki Klemetin johtamana seuraavat laulut:

Suomen ja Yhdysvaltojen kansallislaulut

Jean Sibelius: ”Venematka”

Armas Järnefelt: ”Sirkka”

Heikki Klemetti: ”Oi kallis Suomenmaa”

Fredrik Pacius (sov.): ”Porilaisten marssi”

Mieskuoro Finlandian esitysten ohella tilaisuudessa puhui muun muassa professori Jutila, jonka kerrottiin todenneen Suomen näyttelyn sekä siinä esillä olevien tuotteiden ”edustavan saavutuksia, jotka ovat tehneet Suomen maaksi, joka on vapaiden miesten arvoinen” (mm. *Helsingin Sanomat* 5.5.1939). Suomen paviljongin avajaispuheista sekä lehdistön kommentoinnista välittyy vahvasti Suomen valtion tarve mainostaa olemassaoloaan vapaana ja puolueettomana, ihanteidensa puolesta Yhdysvaltojen kaltaisena maana ja luotettavana maana, jossa myös kulttuurielämän saavutukset ovat korkealla tasolla. Tässä tapauksessa kuorolaiset edustivat korkeaa kulttuurillista osaamista sekä kansaa, joka maksaa velkansa ja jolle tarvittaessa voi antaa lisää taloudellista ja poliittista tukea. Kaikista avajaistilaisuuden amerikkalaisista puheista kerrottiin käyneen ilmi lämmin ja sydämellinen sympatia Suomea kohtaan (*Uusi Suomi* 6.5.1939). Jean Sibelius lähetti tilaisuuteen sähkösanoman, jossa hän toivotti Suomen paviljongille ”onnistumista ja tietoisuuden laajentumista Suomen kulttuurista ja musiikista” (mm. *Pohjois-Savo* 6.5.1939).⁶

Mieskuoro Finlandia konsertoi New Yorkin maailmannäyttelyssä toistamiseen parin päivän kuluttua 6.5.1939, tuolloin kuoron omalla konsertilla näyttelyn suuressa konserttisalissa. Konsertissa kuultiin Järnefeltin ”Sirkkaa” sekä kansallislauluja

⁵ Suomen näyttelypaviljongin avajaisten kutsuvierasjoukossa oli Mieskuoro Finlandian ohella mm. maailmannäyttelyn pääkomissaari Whalen, Yhdysvaltain näyttelyosaston pääkomissaari Edward J. Flynn, New Yorkin valtion kuvernööri Lehman, New Yorkin pormestari LaGuardia, Pohjoismaiden ja Viron lähettiläät ja pääkonsulit, Suomen kunniakonsulit, eri maiden näyttelyosastojen pääkomissaarit, New Yorkin kaupungin viranomaisia, Yhdysvaltojen armeijan, liike- ja sivistyselämän edustajia sekä Amerikassa vieraileva suomalainen kauppavaltuuskunta. (mm. *Uusi Suomi* 6.5.1939.)

⁶ Esiintyminen New Yorkin maailmannäyttelyn Suomen-osaston avajaisissa on säilynyt tallenteena Yleisradion arkistossa. Kuoron esittämien laulujen välissä on lyhyitä, lähinnä teostietoja esitteleviä englanninkielisiä kuulutuksia, koska alkuperäisen tallenteen on Yleisradiolle toimittanut National Broadcasting Company, New York.

lukuun ottamatta samat laulut kuin Suomen paviljongin avajaisissakin, lisäksi mm. kuoron muuhunkin matkaohjelmistoon lukeutuvia lauluja (L. Arvi P. Poijärven arkisto, Kansallisarkisto):

Bengt Carlson: ”Serenad”
Emil Genetz: ”Voi jos ilta joutuisi”
Robert Kajanus (sov.): ”Taivas on sininen”
Toivo Kuula: ”Nuijamiesten marssi”
Leevi Madetoja: ”Hämärän ääniä”
Selim Palmgren: ”Paimenen ilo”; ”Tuutulaulu”
Jean Sibelius: ”Sydämeni laulu”
Aksel Törnudd: ”Fridolin dansar”; ”Kirkonkäynti”; ”Kitkat katkat”

Suomalaisten sävellysten runsas osuus Mieskuoro Finlandian matkallaan esittämässä ohjelmistossa vaikuttaa olleen itsestäänselvyys. Kuoron historiikissa korostetaan Jean Sibeliuksen teosten osuutta kuoron matkaohjelmistossa siten, että niiden kerrotaan muodostaneen ohjelmiston ”edustavimman osan” (Nikulainen ym. 1947, 12). Oletan, että Sibeliuksen teokset olivat ohjelmassa mukana myös siksi, että hänet tunnettiin Suomen ohella hyvin monissa muissakin maissa, myös Yhdysvalloissa, muun muassa Rosa Newmarchin 1900-luvun alussa tekemän julkaisutyön johdosta (1906). Kuoron nimikin oli otettu käyttöön Sibeliuksen tunnetusta teoksesta ja tarkoittihan Finlandia toki Suomeakin valtiona. Tarkoituksesta laulaa nimenomaan suomalaista ohjelmistoa antaa viitteen Messuhallissa 2.3.1939 pidetyn konsertin käsiohjelmassa oleva teksti: ”Mieskuoro Finlandia tahtoo laulaa suomalaisia säveliä matkallaan ja jatkaa sitä kulttuuripropagandaa, jonka ovat panneet alulle säveltäjämehtarimme, urheilijamme, Suomen velanmaksu, Y.L:n konserttimatka ja Delaware-juhlat”.⁷ Heikki Klemetin mukaan ohjelmistoon oli valittu nimenomaan ”edustavimpia mieskuorolaulujamme, lähinnä vanhaa hyvää ja koeteltua aineistoa” (mm. *Turun Sanomat* 5.5.1938). Bengt Carlson kertoi kuoron ohjelmistosta 21.9.1938 tehdyssä radiohaastattelussa, että se sisälsi tunnettua suomalaista ja sel-laista ohjelmistoa, joka on rakasta myös amerikansuomalaisille. Mukana oli myös ruotsinkielisiä lauluja ja esimerkiksi ”Suomen laulu” laulettiin molemmilla kielillä.⁸ Tämä on ymmärrettävää varsinkin siitä syystä, että kuoro koostui niin suomen- kuin ruotsinkielisistä laulajista sekä johtajista ja sen tarkoituksena oli edustajaa koko Suomen kansaa myös kielipoliittisesti. Mieskuoro Finlandian ohjelmisto vaihteli hie-man konsertista toiseen, mutta esitettyjen laulujen, ja varsinkin niiden sanoitusten tyypillisiä piirteitä olivat isänmaallinen henki sekä suomalaisen luonnon kuvailu ja

⁷ Delawaren siirtokuntaa oli Yhdysvaltoihin 1600-luvulla perustamassa suuri joukko suomalaissiirtolaisia. Siirtokunnan 300-vuotisjuhlaa juhlittiin vuonna 1938.

⁸ Finlandia-kuoro New Yorkiin. Yleisradion arkisto DR1-1055436-0.

suomen kielen dominoivuus. ”Nuijamiesten marssin” tekstillä on oletettavasti ollut myös poliittista resonanssia kyseisenä ajankohtana. Matkalla huomioitiin myös paikallinen yleisö; esimerkiksi Pariisin konsertissa kuoro lauloi Marseljeesin (L. Arvi P. Poijärven arkisto, Kansallisarkisto).

Kuoro palasi laivalla New Yorkista Cherbourgiin, josta se jatkoi matkaa junalla Pariisiin sekä Berliiniin. Paluumatkalla kuoro esiintyi vielä Pariisissa (Salle Gaveau) ja Berliinissä (Sing-Akademie). Saksan-vierailun isäntänä oli maan propagandaministeriön alainen Nordische Verbindungstelle (Peltovuori 2005, 243). Berliinissä kuoro teki myös äänityksiä Odeon-levy-yhtiölle osasta matkan ohjelmistossa olleista lauluista. Kuoron laulua kuultiin myös laivamatkoilla.

Finlandia-kuoro palasi takaisin Suomeen 22.5.1939 Stettinistä S/S Rügen-nimisellä höyrylaivalla. Yleisradio oli paikalla Eteläsatamassa kuoroa vastaanottamassa. Radioselostaja Yrjö Koskiluoma totesi kuoron saapuneen ”maallemme mainetta niittäneeltä matkaltaan”. Hän kertoi kuoron laulaneen laulua ”Terve Suomi maa” laivan kannelta yhteen ryhmään keräytyneenä ja Klemetin johtaneen kuoroa tulessa, tukka hulmuten. Kuoro lauloi laivan kannelta myös laulun ”Oi kallis Suomenmaa”. Vastaanottajien joukossa oli pääkaupungin mieskuoroista koottu kuoro, jonka laulua kuultiin lähetyksessä R. R. Rynäsen johtamana. Myös pääministeri Kajanderin ja opetusministerin kerrottiin olleen kuoroa vastaanottamassa. Klemetin ja Poijärven kommentit kuultiin radiolähetyksessä ja heidän kerrottiin olleen yllätettyjä saamastaan huomiosta sekä pitäneen matkaa menestyksenä. Rantautumisen jälkeen kuoro teki jälleen tervehdyskäynnin tasavallan presidentin Kyösti Kallion ja hänen puolisonsa Kaisa Kallion luo Presidentinlinnaan, jossa se lauloi vielä toistamiseen laulun ”Oi kallis Suomenmaa”. Klemetin kiitettyä presidenttiä hänen henkilökohtaisestakin tuestaan, vastasi Kallio Klemetin kiitossanoihin painottaen kuoron matkan isänmaallista sekä sisäpoliittisestikin vahvistavaa tehtävää Suomen mainostajana:

Panin erikoisen arvon sille, että lähditte matkalle tästä talosta edustamaan Suomea. Minä panin kaksinkertaisen arvon, että olette palanneet tähän taloon. Mieleistä on ollut nähdä millä innostuksella on kuoronne esitykset otettu vastaan. Ja silloin on aina tullut esiin samalla myös isänmaa. Lausun teidät tervetulleiksi kotiin. Ja niin vähäinen kuin tämä kuulijakunta on, niin tuskin kiitollisempaa kuulijakuntaa voi olla, kuullessaan teidän laulavan ”Oi kallis Suomenmaa”, sillä se on teille ja meille kaikista maista kallein. Minä kiitän teitä tästä matkasta, jonka Suomen edustajina olette tehneet.⁹

Paluun jälkeen kuoro ei enää esiintynyt matkakokoonpanossaan. Sanomalehdistä löytyy viitteitä joistakin pienryhmäesiintymisistä, monet niistä laulutervehdyksiä so-

⁹ Finlandia-kuoro palasi Amerikan-matkalta; vastaanottojuhllaisuudet satamassa ja presidentinlinnassa. DIG-471079-0, ARK-2268-6.

dassa kaatuneille. Kuoro kuitenkin kokoontui muistelemaan suurta matkaansa vuosia matkan jälkeenkin; esimerkiksi vuonna 1964 ”Finlandia-kuoron tynkävahakabinetin” edustaja Severi Saarinen kutsui 50 entistä kuorolaista yhteiseen illanviettoon ”muistorikkaan matkamme 25-vuotistaivalta juhlimaan” Laulu-Miesten huoneistoon. Kuoromatkan muistelemisen kertoo ainakin sen suuresta merkityksestä kuoron jäsenille. Mitä tarkalleen vuoden 1964 juhlissa tehtiin? Kansallisarkiston säilyttämässä L. Arvi P. Poijärven aineistossa ainakin on saatavilla lähteitä juhlaillallisen sisältävään illanviettoon valmistetusta puheesta, jossa matkan elämyksellistä puolta muistellaan vielä elossa oleville kuorolaulukollegoille. Suomen Mieskuoroliiton arkistosta löytyy kutsukirjeitä laulajille myöhempinäkin vuosina järjestettyihin illanviettoihin, aina 2000-luvun alkupuolelle saakka. Tämän vahvasti kuorossa laulaneen Heimo Heimolan lapsenlapsi Helena Heimola muistelllessaan minulle 9.8.2022 sitä, miten kuorolaiset kokoontuivat vuosittain yhteiselle illalliselle aina matkalle lähdön päivänä eli 8.4. Laajempaan kiinnostukseen matkaa kohtaan viittaavat myös Yleisradion arkistosta löytyvät muisteluohjelmat vuosilta 1964 ja 1979, joissa kerrataan Mieskuoro Finlandian matkan suunnittelun sekä varsinaisen matkan eri vaiheita vielä elossa olevien kuoron jäsenten voimin. Esimerkiksi Oke Jokisen 10.4.1979 toimittamassa radio-ohjelmassa todetaan matkan olleen menestys, ei pelkästään kuorolle, mutta samalla myös suomalaisille. Kuoro kävi vielä keväällä 1989 tervehdyskäynnillä presidentinlinnassa Mauno Koiviston kutsusta, joten kuoron matkahanketta muistettiin myös valtiovallan toimesta vuosikymmeniä jälkeenpäin.

MIESKUORO FINLANDIA KULTTUURIDIPLOMATIAN INSTRUMENTTINA

Tutkimusaineistosta nousee vahvasti esiin Mieskuoro Finlandian sekä kuoron esittämän musiikin kuuluva ja tärkeä kulttuuridiplomaattinen tehtävä. Mieskuoro Finlandian matkan kulttuuridiplomaattista tarkoituksena ei missään vaiheessa salailtu tai piiloteltu vaan se oli suorastaan kuoron toiminnan lähtökohta. Pääsy pitkälle matkalle Pohjois-Amerikkaan sekä maailmannäyttelyyn ovat varmasti jo sinällään toimineet kimmokkeina kuorolaisten innolle tarttua suureen ja työlääseen hankkeeseen. Kuorolaiset olivat itsekin tehtävästään tietoisia jo ennen matkan toteutumista. Poijärven mukaan Ylioppilaskunnan Laulajien matka Amerikkaan 1937 oli jo ”tehty mainostusta Suomen kulttuurielämästä”. Mieskuoro Finlandian matka nähtiin tuon työn tärkeänä jatkeena tilanteessa, jossa oli tärkeä ”luoda pysyviä arvonanon ja sympatian siteitä Yhdysvaltain ja Suomen välillä” (Nikulainen ym. 1947, 19). Monet tunnetut henkilöt, kuten Suomen Yhdysvaltain-suurlähettiläs Procopé ja ulkoasiainministeri Holsti, antoivat lausuntojaan lehtijuttuihin jo ennen matkaa sen kulttuuridiplomaattisesta merkityksestä. Procopé totesi Yhdysvaltojen ystävällisen suhtautumisen Suomeen olevan ”eri aloilla ja eri suhteissa tärkeä”. Holsti puolestaan

totesi kuoron tulevan matkallaan ”niittämään suurta kunniaa itselleen ja samalla palvelemaan mainehikkaalla tavalla suomalaisen taiteen ja suomalaisen isänmaallisen hengen ylevää sanaa” (*Etelä-Suomen Sanomat* 17.12.1938). Kuoron tehtävä oli siis edustaa oman maansa kansaa ja sen parasta ainesta ja luoda samalla myös kulttuurin keinoin hyviä diplomaattisuhteita Yhdysvaltoihin. Myös Melgin on tutkimuksellaan osoittanut, että maakuvan viestinnässä sekä kansainvälisissä suhteissa taiteilijoilla ja kulttuuripiirien edustajilla oli tärkeä roolinsa (Melgin 2014, 13, 22–23, 45).

Tiedotusvälineissä oli juttuja matkan valmisteluista, koska oletan että kuorolla on ollut hyvä oma tiedostusyksikkönsä, joka on tarjonnut myös valmiita tiedotteita esimerkiksi lehdissä julkaistavaksi. Asian voi todentaa esimerkiksi vertailemalla lehtijuttuja ja niiden tekstien samankaltaisuuksia (mm. *Aamulehti* 14.3.1938 ja *Suomen sosialidemokraatti* sekä *Hufvudstadsbladet* 15.3.1938).

Selatessani Mieskuoro Finlandian matkan aikana ilmestyneitä amerikkalaisia sanomalehtiartikkeleita, huomasin entisistä kotimaasta tullessiin kulttuurin edustajiin suhtaudutun varsin kriittikittömästi. Yhtenä syynä tähän lienee ollut se, että jutut oli suunnattu varsinkin amerikansuomalaiselle yleisölle. Esimerkiksi *Finnish American Magazine* esitteli Mieskuoro Finlandiaa seuraavin sanoin: ”Näinä päivinä pystytetään jälleen uusi merkkipaalu Amerikan suomalaisten historiaan. Olemme varmat, että jokaisen suomalaisen rinta kohoaa ylpeydestä tietäessään, että nyt saapuneen valiokuoron edelle ei mikään toinen kuoro maailmassa kykene kiipeämään” (*Finnish American Magazine* 15.4.1939). Yrjö Sjöblom totesi kuoron edustavan Suomen kuorolaulusaavutuksia ”täydellisimmällä ajateltavissa olevalla tavalla, tullessaan New Yorkin maailmannäyttelyyn ja oheiselle konserttimatkalle tekemään Suomen säveltaidetta ja sen esitystaitoa tunnetuksi suurelle maailmalle” (*The Finn-so news* 20.4.1939). Yhdysvalloissa julkaistuissa lehtiartikkeleissa korostuvat etenkin kuoron, Suomen ja suomalaisen musiikin esittely ennen matkaa ja matkan aikana. Suomalaisessa lehdistössä ja radiolähetyksissä puolestaan seurattiin matkan valmistelujen etenemistä esimerkiksi vierailuilla kuoron harjoituksissa ja haastatteleamalla asiantuntijoita matkan merkityksestä sekä kuoron korkeasta tasosta ja sen myötä hyvästä kulttuurimainosarvosta Suomelle. Ehkäpä suurin ero lehtikirjoituksiin verrattaessa on radio-ohjelmien pitkä aikajänne; Mieskuoro Finlandian matkalle ja esiintymiselle New Yorkin maailmannäyttelyssä omistettiin muisteluohjelmia vielä vuosikymmeniä matkan jälkeenkin. Tämäkin osaltaan kertoo kuoron ja sen esiintymisen erityisyydestä, merkityksestä ja kiinnostavuudesta.

Kulttuuridiplomatiassa valtiolla on aina jonkinlainen kytkös toimintaan. On siis syytä myös pohtia, minkälainen suhde Mieskuoro Finlandialla oli Suomeen valtiona. Vaikka motiivi matkahankkeelle lähtikin kuorolaisten keskuudesta, oli Suomen valtio sekä merkittävät valtion edustajat mukana tukemassa matkaa taloudellisesti sekä puhumassa sen puolesta. Se, että valtiovarainvaliokunnan ehdotukseen alun perin olla antamatta rahoitusta kuoron matkalle tehtiin eduskunnan istunnossa äänestyskellä muutos, kertoo osaltaan matkan merkityksestä myös valtiovallalle.

Miksi matkalle Suomea edustamaan lähti juuri mieskuoro ja miksi juuri kuoro? Miksi ei esimerkiksi naiskuoro tai sekakuoro? Yhtenä syynä tähän näen sen, että mieskuorojen esityksiä oli totuttu Suomessa kuulemaan esimerkiksi aatteellisissa ja isänmaallisissa juhlissa. Kuorolaulu oli toki vakiintunut suomalaisille 1930-luvun loppuun mennessä jo tutuksi ja suosituksi musiikkiharrastuksen muodoksi, ja molemmille sukupuolille avoimet kirkkokuorot olivat yleistyneet Suomessa 1800-luvulta lähtien. Mieskuoroinstituutio ja tietty isänmaallinen repertuaari oli kuitenkin jo 1800-luvun lopulta liitetty yhteen tietynlaisen kansallisen yhtenäisyyden – tai ainakin yhtenäisen kansan kuvan – rakentamisessa.¹⁰ Vahvasti ja taitavasti laulavat mieskuorolaiset rinnastettiin joissakin aikalaiskommenteissa miespuolisten urheilijoiden kaltaisiin kansallisiin sankareihin. Myös maanpuolustustoiminta oli miesten vastuulla. Ajatus kuorolaulusta maailmannäyttelyssä ei myöskään ollut vieras, ja kuorolaulun etuna esimerkiksi instrumentaaliesityksiin verrattuna näen sen, että esitettävissä lauluissa kuuluvat kansalliset kielet sekä runous, eikä tilaa vieviä instrumentteja tarvinnut kuljettaa mukana. Mieskuoro Finlandian perustaneesta laulajistosta löytyi muun muassa talouden sekä tiedotuksen asiantuntijoita ja taitoa toteuttaa matka sekä sen rahoitus. Ehkäpä tämäkin oli yksi syy siihen, miksi Suomea edusti vuoden 1939 maailmannäyttelyssä juuri Mieskuoro Finlandia, sillä tärkeässä roolissa matkan toteutuksessa olivat juuri kuorolaisten ammatit ja niiden mukanaan tuoma osaaminen matkan toteutuksessa sekä mahdollisuus irrottautua ansiotyöstä usean viikon mittaiselle matkalle.

Mieskuoro Finlandian matkan tarkoitus nivoutuu aikalaiskommenteissa vahvasti nuoren valtion tarpeeseen kertoa omasta kulttuuristaan muulle maailmalle, mutta sen lisäksi hyvän yhteyden luomiseen Suomen ja Yhdysvaltojen välille maailmanpoliittisesti kireässä tilanteessa. Presidentti Kyösti Kallio korosti matkan suojelijana varsinkin sen isänmaallista merkitystä. Tämä osaltaan heijasteli vallitsevana arvojärjestelmänä suomalaisessa kulttuurielämässä tuolloin muutenkin vallinnutta isänmaallista henkeä, jolle tärkeää oli kansallinen yhtenäisyys sekä itsenäisyys. Kuoro nähtiin ikään kuin yhtenä demokratian edustusmuotona, ja sen tarkoituksena oli edustaa modernin valtion taiteellisia saavutuksia, mieskuorokirjallisuutta ja sen tunnetuinta säveltäjää Sibeliusta. Haluttiin todistaa, että Suomesta löytyy oma vahva mieskuorokirjallisuutensa ja että maan kulttuuri on osa länsimaista sivistysperinnettä. Maailmanpoliittisesti kiristyneessä tilanteessa myös Suomen kansa tarvitsi sankareita sekä ilon aiheita, ja Mieskuoro Finlandian laulajat keulakuvanaan tunnettu kuoromies Klemetti sekä heidän tärähdyttävä esiintymisensä New Yorkin maailmannäyttelyssä 1939 olivat ihailulle ja median mielenkiinnolle tilanteeseen hyvin soveltuva kohde sekä mainio kulttuuridiplomatian instrumentti.

¹⁰ Kuorolaulun ja nationalismien välisen suhteen ovat todenneet myös monet tukijat; esimerkiksi Ryan Minor on todennut saksalaisen porvariston osallistuneen 1800-luvulla laulujuhlilla kuorolauluja laulaessaan myös kollektiivisiin nationalistisiin pyrkimyksiin (Minor 2012).

LÄHTEET

ARKISTOT

L. Arvi P. Poijärven arkisto, Kansallisarkisto
Untamo Utrion arkisto, Kansallisarkisto
Suomen Mieskuoroliiton arkisto

RADIO-OHJELMAT

Finlandia-keskustelu. 23.5.1938. Yleisradion arkisto.
Finlandia-kuoron Amerikan matka 25 vuotta sitten. 8.9.1964. Yleisradion arkisto.
Lähetys Amerikkaan New Yorkin ensikesäisen maailmannäyttelyn johdosta. 1.1.1939. Yleisradion arkisto.
Finlandia-kuoron konsertti New Yorkin maailmannäyttelyn Suomen osastossa. 4.5.1939. Yleisradion arkisto.
Kuisman mukana jenkkien maahan. Mikrofoni pistäytyy Finlandia-kuoron harjoituksissa. 17.10.1938. Yleisradion arkisto.

HAASTATTELU

Helena Heimola 9.8.2022

SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET

Aamulehti
Ajan Suunta
Etelä-Suomen Sanomat
Finnish American Magazine
Forssan Lehti
Helsingin Sanomat
Hufvudstadsbladet
Ilta-Sanomat
Kaupparehti
Pohjois-Savo
Radiokuuntelija
Suomen Kuvalehti
Suomen Sosialidemokraatti
The Finn-so news
The New York Sun
Turun Sanomat
Uusimaa
Uusi Suomi
Ylioppilaslehti

KIRJALLISUUS

Autio, Lasse 2014. *Taistelua mielistä! Propagandaa 1918–1944*. [Soini]: Lasse Autio; [omakustanne].
Clerk, Louis & Glover, Nikolas & Jordan, Paul (eds.) 2015. *Histories of Public Diplomacy and Nation Branding in the Nordic and Baltic Countries: Representing the Periphery*. Leiden: Brill Academic Publishers.
<https://doi.org/10.1163/9789004305496>

- Cull, Nicholas 1997. Overture to an Alliance: British Propaganda at the New York World's Fair, 1939–1940. *Journal of British Studies*, 36(3), 325–354.
<https://doi.org/10.1086/386139>
- Cull, Nicholas 2008. Public Diplomacy. Taxonomies and Histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 31–54.
<https://doi.org/10.1177/0002716207311952>
- Duranti, Marco 2006. Utopia, Nostalgia and World War at the 1939–40 New York World's Fair. *Journal of Contemporary History*, 41(4), 663–683.
<https://doi.org/10.1177/00220094060677>
- Gienow-Hecht, Jessica C. E. 2009. *Sound diplomacy. Music & Emotions in Transatlantic Relations, 1850–1920*. The University of Chicago Press.
- Gienow-Hecht, Jessica C. E. 2010. What Are We Searching For? Culture, Diplomacy, Agent, and the State. Teoksessa Jessica C. E. Gienow-Hecht & Mark C. Donfried (eds.) *Searching for a Cultural Diplomacy*. New York & Oxford: Berghahn. 3–11.
<https://doi.org/10.1515/9781845459949>
- Huttunen, Erkki & Saarinen, Armas & Turunen, Martti (toim.) 1950. *Suomen Laulu 1900–1950*. Helsinki: SKS.
- Klinge, Matti 2011. *Lyhyt Suomen historia*. Helsinki: Otava.
- Koivunen, Pia & Mikkonen, Simo 2022. Kulttuuridiplomatian näkökulma kylmään sotaan. *Historiallinen aikakauskirja*, 120(2), 133–140.
- Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jussi 2004. Lukijalle. Teoksessa Pekka Lähteenkorva & Jussi Pekkarinen (toim.) *Ikuisen poudan maa. Virallinen Suomi-kuva 1918–1945*. Helsinki: WSOY.
- Mansala, Arto & Suomi, Juhani (toim.) 2003. *Suomalainen diplomaatti. Muotokuvia muistista ja arkistojen kätkeistä*. Helsinki: SKS.
- Melgin, Elina 2014. *Propagandaa vai julkisuusdiplomatiaa? Taide ja kulttuuri Suomen maakuvan viestinnässä 1937–52*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Minor, Ryan 2012. *Choral Fantasies: Music, Festivity, and Nationhood in Nineteenth-Century Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139027977>
- Newmarch, Rosa 1906. *Jean Sibelius: a Finnish composer*. Leipzig & Brüssel & London & New York: Breitkopf & Härtel.
- Nikulainen, Pentti I. (toim.) 1947. *Finlandia*. Helsinki: Otava.
- Paasivirta, Juhani 1962. *Suomen kuva Yhdysvalloissa*. Porvoo: WSOY.
- Peltovuori, Risto 2005. *Suomi saksalaisin silmin 1933–1939*. Helsinki: SKS.
- Pörsti, Joonas 2017. *Propagandan lumo: sata vuotta mielen hallintaa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Ruusuvuori, Oiva (toim.) 1939. *Ylioppilaskunnan Laulajat Amerikassa*. Helsinki: SKS.
- Smeds, Kerstin 1996. *Finlands utveckling till nation på världsutställningarna 1851–1900*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Virrankoski, Pentti 2012. *Suomen historia. Maa ja kansa kautta aikojen*. Helsinki: SKS.
- Virtanen, Matti 2002. *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Helsinki: SKS.
- Waldén-Antikainen, Susanna 2022. ”Yhteinen henkinen tila”: kansallissosialistinen kulttuuri-propaganda säveltäjä Yrjö Kilpistä koskevissa lehtiartikkeleissa 1934–1944. *Musiikki*, 52(3), 12–41.
<https://doi.org/10.51816/musiikki.121964>